

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI

**KOMPYUTER ILMLARI VA
MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI**
XALQARO ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI
1-QISM

26-27-SENTABR
2025-YIL

Google
Scholar

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK
TEXNOLOGIYALARI**
mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari
to‘plami
(2025-yil 26-27-sentabr)
1-QISM

JIZZAX-2025

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2025-yil 26-27-sentabr. 355-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma'ruza tezlari to'plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo'nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas'ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay'ati a'zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O'ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo'rayev M.M.

Mazkur to'plamga kiritilgan ma'ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlarning to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

8. Gerodot. Istoriya ... Kn. VII. 40. – S. 368, prim. 42 v str. 549., Kn. IX. 71. – S. 490.
9. Bichurin N.Ya. (Iakinf). Ko‘rsatilgan asar ... Ch.2. – S. 161-162, 164, 166.
10. Kamoliddin Sh.S. K voprosu o razviti konevodstva v Sredney Azii v sredenie veka // Journal of Turkic civilization Studies. – Bishkek, 2006. №. 2 – C. 79-76.
11. Ravshanov P. Qashqadaryo tarixi (Eng qadimgi davrlardan XIX asr II yarmiga qadar). – Toshkent: Fan, 1995. – B. 612-613.
12. Mavlonov O‘., Aminov B. Mir Izzatullo va uning O‘rta Osiyoga sayohati // Jamiyat va boshqaruv. – Toshkent, 2006. – № 4. – B. 20-22.
13. Hudud ul-olam (Movarounnahr tavsifi)... – B. 19-20.
14. Bazarboevich R. K., Kumakovich T. A. Toponym and Ethnonyms of the Emirate of Bukhara in the Late Xix and Early Xx Centuries //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 5. – S. 136-142.
15. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, – Toshkent, 2003. 6-jild.– B. 593-594.

S.ESENINNING SHE’RIYATIDA VATAN VA YURT KUYLARI (SHARK TARONALARI MISOLIDA)

Ernazarova Marxabo Norboyevna
O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya: Mazkur maqolada rus she’riyatining yorqin namoyandasi Sergey Yeseninining "Fors motivlari" (1924-1925) she’rlar turkumi va shoirning ushbu turkumi so‘nggi asari bo‘lib, unda uning poetik mahorati o‘zining cho‘qqisiga chiqqanligi haqida so‘z boradi. Ushbu ushbumaqolada turkum tilining va uslubining Yesenin ijodining umumiy poetik tili bilan bog‘liqligi, shuningdek, "Fors motivlari" tilining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: "Fors motivlari", adabiyotshunoslik, leksik-stilistik tahlil, Poetizmlar, poetik uslublar.

S. Yeseninining "Fors motivlari" (1924-1925) she’rlar turkumi o‘ziga xos poetik tilga ega. Bir tomondan, unda Sharq she’riyatining ta’siri hamma joyda sezilib turadi. Boshqa tomondan esa, bu S. Yeseninining so‘nggi asari bo‘lib, unda uning poetik mahorati o‘zining cho‘qqisiga chiqqan. Aynan shuning uchun ham ushbu turkum tilining va uslubining kompleks tahlilini berish juda muhimdir.

"Fors motivlari" adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan chuqur o‘rganilgan. V.G. Belousov har bir she’rning yaratilish vaqti va joyini aniqlash, ularning yozilish sharoitlari, bosh obrazlarning, masalan, Shagane obrazining prototiplarini topish bo‘yicha puxta va samarali ish olib borgan. Biroq bu turkum tili hali ham yetarlicha to‘liq o‘rganilmagan.

Shoir "Fors motivlari"ni yaratishni, aftidan, yigirmanchi yillarning boshlarida niyat qilgan. O‘sha paytda ham u Fors she’riyati bilan uchrashishdan hayajonlangan. Ammo bu uning ijodining shakllanish davri bo‘lib, uning badiiy tili hali shakllanib

borayotgan edi. Muallifning o'z g'oyasiga ko'ra, Fors turkumi uning ijodining cho'qqisiga aylanishi kerak edi.

Darhaqiqat, "Fors motivlari" Sharq she'riyatining eng yaxshi topilmalari, "gavharlari", rus adabiyotiga ma'lum an'anaviy poetik uslublar va individual-mualliflik (Yesenin) leksikasining sintezini o'zida mujassam etgan.

Poetizmlar deb, odatda, sevgi mavzusiga bag'ishlangan lirik she'riyatda an'anaviy tarzda ishlatiladigan so'zlarga aytiladi. Romantizm davridan boshlab, sevgi lirikasiga quyidagi so'zlar va iboralar bog'langan: oy (oy nuri), oy (oy shaklidagi yarimoysimon nur), bulbul (bulbul qo'shig'i), tong, atirgul, jodu, baxt, taqdir, qalb, azob. Bularni V.A. Jukovskiy, A.S. Pushkin, M.Yu. Lermontov va boshqalarning she'rlarida uchratishimiz mumkin.

Bu so'zlarni ramzlar deb atash mumkin. Matnda ularning ma'nosi shoirning umumiy g'oyasiga, she'rning mohiyatiga mos keladi va atrofdagi kontekst bilan bog'liq bo'lishi kerak.

Oy (yoki yarim oy), bulbul, tong, atirgul – bularning barchasi trubadurlar davridan boshlab sevgi lirikasining emblemalaridir. Ular orasida eng tez-tez uchraydigan so'z atirguldur. Italyan tilidagi ilk she'rlardan biri (birinchi qatoriga ko'ra) "Yangi, xushbo'y atirgul" (1231) deb nomlangan. Buyuk U. Shekspirning quyidagi so'zlarini eslaymiz: "Atirgul atirgul bo'lib hidlaydi, uni atirgul deb ataysanmi, yo'qmi farqi yo'q". "Yevgeniy Onegin"da romantik perifraz uchraydi: "olovli yanoqlar atirgullari".

O'zini "qishloqning so'nggi shoiri" deb atagan S. Yesenin she'riyati uchun "atirgul" so'zi xarakterli emas. Zero, u tasvirlagan tabiat – bu O'rta Rus hududining tabiati, bu qishloq manzarasi bo'lib, atirgullar u yerda paydo bo'lishi mumkin emas. Ammo "Fors motivlari"da bu juda tez-tez uchraydigan obraz, hatto ramz ham deyish mumkin. Atirgul haqidagi eslatma turkumning o'n beshta she'rida yigirmaga yaqin marta uchraydi.

S. Yesenin Sharq bilan ilk bor 1921-yilda Toshkent ko'chalarida tanishgan. Gullar, fors va o'zbek matolari va yana gullar. "Shoir bu misli ko'rilmagan manzara bilan maftun bo'lib, kezib yurardi. Shaharning tungi hayotini kuzatardi, choyxonaga kirar, hamma qatori tetiklantiruvchi choy ichar, o'zbek gilamida o'tirib, unga notanish bo'g'iz tovushli nutqni tinglardi". Bu shoirga o'zini Forsda tasavvur qilishga yordam bergan real vaziyat edi. Ammo Toshkentda, Tiflisda, Batumda ko'rishi mumkin bo'lgan haqiqiy atirgullar Sharq she'riyatining poetik obrazi – atirgul bilan birlashadi. "Fors motivlari"da Hayyom, Sa'diy, Firdavsiy nomlari tilga olinadi. N.K. Verbitskiyning xotiralaridan ma'lumki, S. Yesenin Koshning tarjimasidagi "Fors liriklari" kitobini o'qigan. Bu fors shoirlarida atirgul juda tez-tez tilga olinadi. Sa'diyning bir dostoni "Guliston" ("Atirgulli bog'") deb nomlanadi. Sa'diyning ikki satrini iqtibos keltirishga ruxsat bering:

Розы и гиацинта мне не забыть,

В памяти вечно смоль твоих кос блестит.

S. Yeseninda ham Sa'diy singari **rang tasviri** mavjud. Sa'diyning lirik qahramonasining ko'zlari **ko'k** (giasint) va yonoqlari **pushti** (atirgul), xuddi "Никогда я не был на Босфоре..." she'ridagi forsiya ayolning yuziga o'xshaydi.

Turkumning birinchi she'ri bo'lgan "Улеглась моя бывшая рана"da **atirgul "yuzi tongga o'xshagan"** go'zal qiz ramziga aylanadi:

Угощай, хозяин, да не очень.

Много роз цветет в твоём саду.

Нездаром мне мигнули очи,

Приоткинув черную чадру.

Oxirgi to'rtlikning satrlari bunday talqin qilish imkonini beradi:

И на дверь ты взглядывай не очень,

Все равно калитка есть в саду...

"Свет вечерний шафранного края..." turkumidagi oltinchi she'r **o'ziga xos tuzilishga** ega. Bu yerda oltila bandning har birida besh satr bor. Birinchi bandda ikkinchi va beshinchi, so'nggi bandda esa birinchi va beshinchi satr bo'lgan qator takrorlanadi:

Тихо розы бегут по полям.

Turkumning birinchi she'rida bo'lgani kabi, bu yerda ham atirgul ramzi **"qora chadra"** mavzusi bilan bog'liq. Atirgul – bu **"go'zal yonoqlarini"** chadra ostida yashirishga majbur bo'lgan qiz. Ma'lumki, Hayyom va boshqa Sharq klassik shoirlarida bu mavzu bo'lmagan. Shuning uchun shoirning birinchi bandda nima uchun shunday deganligi tushunarli bo'ladi:

Спой мне песню, моя дорогая,

Ту, которую пел Хаям.

She'rni yakunlar ekan, u va'da beradi:

Я спою тебе сам, дорогая,

То, что сроду не пел Хаям...

Тихо розы бегут по полям.

Turkumning sakkizinchi she'ri "Золото холодное луны..." hayot go'zalligi mavzusiga bag'ishlangan bo'lib, bu go'zallik atirgullarda mujassamlashgan:

Оглянись, как хорошо кругом:

Губы к *розам* так и тянет, тянет.

Turkumning to'qqizinchi she'ri quyidagi satrlar bilan boshlanadi:

В Хороссане есть такие двери,

Где обсыпан *розами* порог.

Ushbu she'rda "lekin eshiklarni ocha olmadim"("но дверей не смог я отпереть") qatori takrorlanadi. Atirgullar bilan qoplangan ostonada yopiq eshik ortida, aftidan, jozibali, ammo erishib bo'lmaz go'zallik ramzi yashiringan. Bu nafaqat Shahina (Шара) ismli aniq bir qizning go'zalligi, balki Forsning go'zalligidir, "bu yerda, tabiiyki, shoirning fors turkumi ustidagi ishi ham ramziy ma'noda berilgan".

Ushbu she'rda muallif hayron bo'lib, savol beradi: "nima uchun" va "kimga" shoir "qo'shiq aytishi" kerak, agar Shaga ularga befarq bo'lsa? Shu bilan birga, turkum uchun yangi bo'lgan mavzu – Fors va forsiya Shaga bilan xayrlashish mavzusi bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Белоусов В.Г. Персидские мотивы. М., 1968. С.13. 2. Там же. С.48.
2. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б. Секреты стилистики. М., 2001. С.95.

3. Новикова М. Мир "Персидских мотивов" // Вопросы литературы, 1975, №7. С.181.
4. Галкина-Федорук Е.М. О стиле поэзии Сергея Есенина. М., 1965. С.54-70.
5. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б. Секреты стилистики. М, 2001. С.95.
6. Ernazarova M.N. Yesenin va Erkin Vohidov she'riyatida milliy qadriyatlar. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar 2025-yil 6-son _1800-1804 b.
7. Ernazarova, M. N. (2025). S. Esenin and Erkin Vohidov: Linguo-Cultural Features of the Concept of Homeland and Native Land. European International Journal of Philological Sciences, 5(02), 15-18.

SUN'IY INTELLEKT VA FALSAFA UYG'UNLIGI

PhD, Allamuratova Nilufar Tangirovna

Jizzax Sambhram Universiteti

Ismatova Madina Furkatovna

Qozon federal universiteti Jizzax shahri talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola sun'iy intellekt va falsafaning o'zaro bog'liqligini tahlil qiladi. XXI asr texnologiyalarining yuksalishi inson hayoti va tafakkuriga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellektning ontologik va gnoseologik jihatlari, axloqiy mas'uliyat, ijtimoiy tenglik va inson mohiyati masalalari muhokama qilinadi. Maqolada sun'iy intellektning inson ongiga ta'siri, axloqiy qarorlar qabul qilishdagi roli hamda ijtimoiy adolat masalalari falsafiy nuqtai nazardan o'rganilgan. Sun'iy intellektning rivojlanish jarayonida insoniyatning ma'naviy va falsafiy qadriyatlarini hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar. Sun'iy intellekt, falsafa, ong, etika, gnoseologiya, ontologiya, ijtimoiy tenglik, inson mohiyati.

XXI asr ilm-fan va texnologiyalar taraqqiyotining eng katta yutuqlaridan biri-sun'iy intellekt (SI) tizimlarining rivojlanishidir. Inson aqlining ayrim jarayonlarini texnik yo'l bilan amalga oshirish imkonini berib, iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy sohalarda keng qo'llanilmoqda. U nafaqat iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda samaradorlikni oshirmoqda, balki falsafiy nuqtayi nazardan ham yangi savollarni kun tartibiga qo'ymoqda. "Insonning mohiyati nimada?", "Ong va iroda qanday namoyon bo'ladi?", "Axloqiy mas'uliyatni mashinaga yuklash mumkinmi?" kabi savollar zamonaviy falsafaning markazida turibdi.

Ontologiya va sun'iy intellekt

Ontologiya falsafaning mavjudlik va mavjudot mohiyatini o'rganadigan bo'limidir. Sun'iy intellekt an'anaviy mavjudlik tushunchasini kengaytirib, virtual va raqamli dunyo bilan uyg'unlashgan yangi ontologik muammolarni yuzaga chiqarmoqda. Bugungi kunda "aqlii texnologiyalar dunyosi" jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylangan.